

ચંપૌભાભીના ચૂંટીર

કલ્યાણી: અલ્પદ. સુરત.

મં. સિંહ

માણી: ચંપી. બી. અધ્યક્ષ.

કીમત એક આનો.

૨૩૮૬૫

પ્રચાલક: ચંપી. "ચુખા."

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૮૬૫ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ અંખાખાખાના ૨૧૨

વિષય ૬ - ૩

હવે તમારો શું અભિપ્રાય છે ?

તમે આ ચોપડી વાંચી ? તમને એ પસંદ પડી.
 કે ત્રીજા પુણ્ય ની નવીન રચના જાણવા કૃપા કરી વિચારો
 ઉપર મીઠી ભાષામાં રસપ્રદ કવિતા આ ગદ્યગદી તમારો વાંચી
 તમારા મોટા મહાશયાનાં હૃદય તો એને પદ્ય રૂપે જાણ્યું
 એની બીજી સાત વાર્તાનાં આ હાલનાં સ્થાને અનુભવો
 અજાણજા ! હમણાજ ! અજાણજા ! અજાણજા ! નાખો.

૧૧૦
 પાના.

ધડીભર ગમ્મત.

છ એકાદ
 ચિત્રો.

* છતાં કૌંમલ રૂકત આઠ આના. *

—: શ્રાવણ તરૂના :—

(૧) મહારા સમ.	(૨) તમારા સમ.
(૩) મહારા વહુજી.	(૪) તમારા ભાભી.
(૫) મહારા અચુની બા.	(૬) એમ કે ?

—: હસીહસીતે જાણ થઈ જવાની ગરબી સાથે :—

— મળવાના કેશાણાં —

"શ્રી સરસ્વતી મંદિર" { "શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય."
 કાળુપીઠ અમર, મુરત. { ટાવર રોડ-મુરત.

પુષ્પ:- ચંપાભાભીના ચીર. -:છંદુ.

કે લેજમાં હમણાં મે-રેકેશનની એટલે તાપની રજા પડી હતી. કુદરતની કરામત જોવાનો મહેને બાગે શોખ હતો, એટલે એ રજાના દિવસોમાં આમ્યજીવનનો લ્હાવો લાંટવા લા મહારા એક સહાધ્યાયી સ્નેહી સાથે જોને ન્હાનકડે ગામડે ગયો. મહારા મિત્રના ઘરમાં આ મહારાં પહેલવડેલાં નહિ, પણ આ માથે ત્રીજી વારના કુમકુમ-પગલાં હતાં. એક તો મહારા ઊરમાં આનન્દના પૂર ઉછળતાં હતાં, તેમાં વળી સગાંસગેદર મહુ કાષ્ઠથીય વિશેષ એવાં અમારા સ્નેહીના ડાળ્યા અંગ યાને મહારા અંપા બાહી પણ આ વેળાં સાસરેજ આવેલાં હતાં, એટલે મહારે માટે તો સરિના અંને સાગરના સંગમ! સોના અને મુગંધના મંમિશ્રણુ! જોવું હતું.

ઉભરમાં એ અમર યુગલ લગભગ મ્હારી બરોબરીયુંજ હતું. ભાભી જરા નહિ જેવા ન્હાના રહ્યાં, અને સ્વભાવે પાછાં મ્હારાથીય આર ચંદા ચઢે એવાં બટકભોલાં, મસ્તીખોર અને હસમુખા એટલે મ્હને તો બસ ખૂબજ ગમ્મત પડી. આખો દિવસ અમે પૂર છૂટથી મગ્ગક-મસ્કરી કરવામાંજ પૂરે કરતાં, એકમેકને બનાવવાનોજ લાગ જોધતાં.

સહવારમાં બહેલાં ઉડી ભાભીસાહેબે તો નાહી નાખ્યું, પ્રશ્ન બદલી આંખો તો બરાબર આંડેજ ઉઘડી, અને આંખો ચાળતો હતુ તો હું પથારીમાંથી હમણાંજ ઉડી દાનણની ચીરી મ્હોમાં નાખી પડ્યાજાને હીંચકે હીંચી રહ્યો હતો, ત્યાં તો રમ...ઝમ રમ...ઝમ કરતાં મ્હારા ભગત ભાભીશ્રી દેવદર્શને જવા નિકળ્યાં.

“જરા હીંચકો રાખો તો !” કપાની ઘટડી વાગે ને રણકો કાનમાં રહી જાય, એમ એ બોલ્યાં.

અને આ કદી અમારે પહેલો પ્રસંગ નહોતો. મહેં હીંચકો ચોભાવ્યો. પૂઠ ફેરવી પાછળ જોયું, તો ! ખરેખર ! ગુજરાતી આમ્ય-ગૌરીના લળ્ળાશિલ અને લાલિત્યભર્યા સાદા છતાં સ્વચ્છ એને સુંદર લાગતાં સફેદ વસ્ત્રમાં સળ્ળ થએલ અંપાભાભી ઉભા હતાં.

“ઓહો ! તમે છોકે ભાભી ? મહે તો આજખૂંચે નહિ !” મહે હાથે રહીને અજણ્યા હોવાનો ડાળ કર્યો.

“શાના આળખો ! આંખમાં હતુ ઉંઘ હશે !”

“હા...જરા એવુંજ છે. પણ તમે ! અત્યારમાં અમમ બેસી-ફણીને ક્યાં ચલાવ્યું ?”

“ જથ દર્શને જવું છે.”

“ તારે તો ભગત લાગો છો ! ” મહે માઠો ટહુકો કર્યો.

“ મહે... મહે... મહે... બાબી જાય છે કે નહિ ? ”

“ એમણે મહે... મહે... વહુની વાત કાઢી. અને વહુની વાત નિકળતાં મહે... મહે... વરેની વાત નિકળતાં કંઈ વહુ ન શરમાય ? ”

“ મહે... મહે... વહુજ નહોતી. અખંડ અણીશુદ્ધ બાળબ્રહ્મચારી હતો. એટલે પછી પૂછવું શું ? હું હતો હતો અને શરમાતો શરમાતો મહે... મહે... “ તમારા સમ. કોઈ દિવસ તો કહો ! ”

“ મહે... મહે... રજા નહિ હોય, એટલે પછી બિચારાં શું કરે ? ”

“ મહે... મહે... વગર પરણે પતિદેવતા થવાનો લાખેણો લ્હાવો લૂટતાં જતીજ રાખ્યું : “ રજા ! અરેરે ! વળી રજા કેવી ! તમે એ શું બોલ્યાં ! આજકાલના વીસમીસદીના લણેલ-ગણેલ અને સુધરેલ બેરાં, સ્ત્રી-સ્વાતંત્ર્યના લેખો લખતાં અને લાપણો કરતાં બેરાં ! એમને વળી ત્રીજી દમડીના ધણીની તે રજા કેવી લેવાની હોય ? હિલકાં પતિદેવતાઓ બાપડાં પગલે પગલે પતિદેવતાઓની સલમ્મ અને સંમતિ લે છે, પૂછી પૂછીને પાણી પીએ છે, કેમ અજને ? ”

“ તે તો બા ! તમારા ગામનો અને તમારા ધરનો શિવાજ તમે જાણો. બાકી તમારા ગામમાં અને ધરમાં તો એવું કંઈ નથી.”

“ મહે... મહે... લાગે તો માફ કરજો, બાબી ! તમે ગામજાના ગોરી રહ્યાં, એટલે એ બધું ન જાણો. બાકી શહેરની સુંદરીઓની તો વાતજ ન કરવી. સમજ્યા ? ”

“ એટલે ! ”

“ એટલે શહેર તે શહેર, અને ગમે એવુંય ગામડું તે ગામડું. અમારા શહેરના પરાંઓની તોલે તમારા ગામડાની ગંદી ગલીકુંચીઓ. અને અમારા શહેરની ઉધાડે માથે ફરનારી એન્જ્યુકેટેડ અલમેલીઓની તોલે તમારી ગામડાની અભણ, સાદી અને ગામડી ધુંધટવાળીઓ તે ક્યાંથી આવે ? ક્યાં રાજ ભોજ ને ક્યાં ગાંઝો તેલી ! સમન્યા ! મ્હારાં સલુણાં ભાભી સરકાર ! ”

“ ઓછા ન આવે તો ! ભલે અમે ગામડાના બપૂચક અમારે ઘર રહ્યાં ! તમારી ગીતભાત અને રહેણીકરણી બા ! તમનેજ મુખારક ! અમને એ આવડેય જાદિ, અને અમારે એ જોઈએય નહિ. અમારું છે એજ અમને મુખારક રહે તો બસ, બચોભયો ! ”

“ કાં એમ જોગો છો. ભાભી ! ”

“ ત્યારે શું બાઈ ! તમારા શહેરના વિલાસી, અર્ચાળ અને પાતકી જીવન કરતાં અમારા આ ન્હાના શા ગામડાના સાદા, સંતોષી. મુખી અને નિર્દોષ ગ્રામ્ય-જીવન તમને નથી ગમતાં ? નથી વધારે જ્ઞાણ લાગતાં ? આપણા પ્રાચીન પ્રભુપ્રિય એવા સંતજનોએ અહીંજ પોતાના પંચવટી જંવાં પવિત્ર આશ્રમે બાંધી જેના મુક્તકંઠે વખાણ કર્યાં છે. ગીત ગાયાં છે, એ આ એકાન્ત પૂણ્ય-પ્રદેશો તમારા નેકીને બદલે નર્યા નર્મલપોથી ભરેલ નમરોથી ક્યાં ઉતરે એમ છે ? નાગરિક-જીવન સાથે ગ્રામ્ય-જીવનની સરખામણી તો ભાઈ ! કોઈ કાળેય-ભૂલથીય કૃપા કરી ન કરશે. ”

“ કેમ એમ ? ”

મહત્ત યોજના.

માસિક ૦-૮-૦

વાર્ષિક ૫-૦-૦

(૧) વાંચનારે સારામાં સારી ઓળખાણુ યા તો ઓછામાં ઓછી ચોપડીની કીંમત ડીપોઝીટ આપવી પડશે. (પાકા પ્રકાશની નોંધેલો વાંચનારને મટિજ.)

(૨) દરેક મહીનાની આખરે દરેક ગ્રાહકને છાપેલી આઠ આનાની કીંમતનું અમારી પસંદગીનું એક સુંદર પુસ્તક ભેટ આપવામાં આવશે.

(૩) ભેટનું પુસ્તક દર મહીને બદલવામાં આવશે.

(૪) લવાજમ દર મહીનાની શરૂઆતમાં જ લેવામાં આવશે.

(૫) દરેક મહીનાની પહેલી તારીખે જે તારીખે ગ્રાહક થયા હોય તે) નિયમીત લવાજમ ભરી જનારને જ તે માસનું ભેટનું પુસ્તક મળશે.

(૬) મહીના બલાસ થયા બાદ એક પછી દીવસ ઉપર થશે, અગર, તો મહીનાની વચમાં કોઈપણ તારીખે વાંચન બધ કરવામાં આવશે, તો લવાજમનાં નાણાં પૂરાં માસના જ લેવામાં આવશે, નહીં તો તેની ડીપોઝીટ રકમમાંથી તે વસુલ લેવામાં આવશે.

(૭) મહીનાની અધવચમાં કોઈપણ તારીખે ગ્રાહક થઈ શકાય છે. પદર પુસ્તકો વાંચ્યા પછી મહીના પૂરા થયેલો ગણાશે.

(૮) એક મહીનામાં વધારેમાં વધારે પદર પુસ્તકો વાંચવાને મળી શકશે. જે પુસ્તકો દુકાનમાં હાજર હશે, તેજ વાંચવાને મળી શકશે.

(૯) ચોપડીનું નુકશાન ભરી આપવું પડશે, ચોપડી ગુમ થતાં તેની પુરી કીંમત ભરી આપવી પડશે.

(૧૦) એકી સાથે એકથી વધારે ચોપડી વાંચવા નોંધતી હશે, તો તે દરેક ચોપડી દીઠ માસીક આઠ આઠ આના ગણવામાં આવશે. એક દિવસમાં એકથી વધારે વખત ચોપડી બદલી આપવામાં આવશે.

(૧૧) કાચા પુકાના નહાના નોંધેલો વાંચવા માટે ઓળખાણુ અગર ડીપોઝીટ લેવામાં આવશે નહીં.

(૧૨) દરેક વાંચનારને રીતસરની પહોંચ અને કાર્ડ આપવામાં આવશે. કાર્ડ લાગ્યા વિના ચોપડી બદલી આપવામાં આવશે નહીં. કાર્ડ ગુમાવનાર પાસે એક આનો લેવામાં આવશે.

“શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય.”

મેનેજર:—બી. એસ. બ્રધર્સ.] ટાવર રોડ, સુરત.

— તાર તથા અરજને લખવું ગુજરાતી-અંગ્રેજી તથા મંત્રામંત્રા કરી આપનાર. —

હાકન્યા વાસન્તી	રાક્ષસી કુતરો (ડિ.)
કરણસિંહ	ખૂનીની ખોપરી (")
સનિ મેનાદેવી	અદ્ભુત ખૂન (")
ચંદ્રલતા	કોણ ચાલાક ? (")
આધ્યાત્મિક વાર્તામાળા	રીરોગનો ફેંસલો (")
ખેગમ કે બલા ?	ગુલેબનાર (")
મહોબત કે ખૂન ?	આબાદ ડિટેક્ટીવ (")
સરોવરની સુંદરી (૧-૨)	ભયંકર મૂર્તિ (")
લાલનો એકકો (ડિ.)	ગુલબી ગુણિકા (")
ચોકટનો એકકો (")	શયતાની લીલા (")
ખૂની કોણ ? (")	કપટસિંહનું કવચ (")
ગકુની દીકરી (")	મહાદેવની મૂર્તિ (")
ચાલાક ચોર (")	લાલનો આદર્શ (")
પાપીની દશા	બીરબલ આદર્શ
દિનકરમણી (૧-૨)	લાલની લીલા
ગદુઈ માછલી	પોલાદી પંજો
પથરનો પાદશાહ	સોનેરી જાળ
ચંદ્રણ ચોકડી	નવલશા હીરજી
ધડામાં થાળી	પ્રેમની પિસ્તોલ
માયાવી મહેલ (૧-૨)	પાપની પિસ્તોલ
ચંપા	સુંદરમણી
દિવાન	લક્ષાધિપતિ કે ભૂતારો
યુવરાજ	રૂઢિ પ્રાણલ્ય
જરદાલુ	મહાત્મા ગુલસીદાસ

“ તો શુ ? એ તો પેલી કહેવત છે ને, કે જેનું ખાય એના શુશુ માય. ‘અમ એવા ઓડકાર’ એ પ્રમાણે તમે તમારા શહેરની લવ્યતા પાસે અમારા ન્હાના શા ગામડાને ઉતારી પાડો, એમાં નવાઈયે શી ? ”

“ નહિ તો ? નહિ તો ? ”

“ નહિ તો અમારા આમ્ય-જીવનમાં તમે શહેરી-જીવનથી એવી તે શી ન્યૂનતા જોઈ, એ તો મ્હને બતાવો. ”

“ જુઓ ત્યારે, તમારા ગામડાના જીવનમાં ન મળે કોઈ વિદ્યાપ્રેમી, કવિ, લેખક, કે રસના પિપાસુ એવા રસિયાઓ ! બસ કેવળ ધર, સંસાર, અને બહુ થાય તો ખેતર ! એથી આગળ વધીને કંઈજ નહિ. એટલામાંજ તમારાં આમ્ય-જીવનના જીવન-મરણના સ્વરવાળાનો જવાબ આવી જાય છે. જ્યાં જુઓ ત્યાં નરી નિરસતાનાજ દર્શન ! મ્હેં તો એકેય (તમારા સિવાય) રસિક જીવન ક્યાંય લાખ્યું નથી. ”

“ તમે શાના લાળો ? તમે તો કાલ ઉડીને કહેશો, કે તમારાં લાઇ અને આ ચંપાલાલીય ગામડાના છે, એટલે બસ અમેય અરસિકની ગણતરીમાં આવી ગયાં. એમજને ? ”

“ ના, ના, હું કાંઈ તમારી વાત નથી કરતો. ” આપણે બહુદુરીથી હવે બબ્બે બબ્બે કદમ પાછળ હઠવા માંડ્યું.

“ ત્યારે પછી ? ગામડામાં શું નથી ? ચંદુલાઈ ! તમે એટલાટલું લખ્યા પણ ગળ્યાં લાગતાં નથી. એક સાધારણ ગામડાની છોકરી જેટલીય તમારામાં અક્કલ નથી. હા ! ”

“ હેં ! શું એટલું બધું ? ”

“ તો શું ? અરે ગ્રામ્ય-જીવન જેટલી રસિકતા તો તમારા શહેરમાં તો શું પણ મૃત્યુના પડ પર તો બીજે ક્યાંય (લંડન-પેરીસ જેવા હીરા-મોતીએ મટેલાં નગરમાં તો) બતાવો ! ગામડાની નદીઓ, ગામડાના લીલા હરિયાળાં ખેતરો ! ગામડાના તળાવો ! ગામડાના વાવ-કૂવાઓ, ગામડાની ગોરી ને પનઘટના પાણીડાં, સોનલ ઉટેણી અને રૂપલ ખેડલું ! એવી એવી રસિકતાઓના જ્યાં બારે માસ ભર્યાભંડાર છે, એમાં તમને રસિકતા શોધી નથી જડતી ? અજબ ! ભાઈ ! નવરાત્રીના રાસડાં, ગરબીઓ, અને પનઘટ કે કોશના દ્રશ્યો તમે જોયાં છે ? અરે વાંચ્યા છે ? કોકને મોઢેય સાંભળ્યા છે ? જેમાંથી કવિ, લેખક અને ચિત્રકાર ત્રણેને પ્રેરણા મળે, એ અમારું ગામડું ! સાહિત્ય, સંગીત અને કલા ત્રણેનો જ્યાં રનેહભર્યો સંગમ ! જ્યાં ધર્મ છે, પ્રેમ છે, રનેહ છે, સંપ છે, સાત્ય છે, પવિત્રતા છે, એ જાદુભર્યાં, કામણુભર્યાં રાધા-કર્ણનાના ગોકુલ-મથુરા શા એવાં અમારાં ગામડાં ! કયો સમર્થ કવિવર એના ગુણાનુગાન ગાવા કાવ્ય લખી શકે ! કયો સર્વશ્રેષ્ઠ લેખક એની ઉપર આખી જીંદગીભરમાં એકજ છતાં પૂર્ણ લેખ લખી શકે ! કયો પ્રતિભાશાળી ચિત્રકાર એની કળાના ક્ષણશને-રસના ઘોધને પોંછીથી સજીવ ઉતારી શકે ? કુદરતની એ કલા-પ્રસાદીના ગુણુ ગાવ ગાવ તોય એવાંને એવાંજ અધુરાં ! સમજ્યાં, સાંભળ્યું ? કે હજીય એના રસ-ગાન આગળ સાંભળાવું ? ”

“ બસ-બસ. બાબી ! તમે તો બલભલાં પ્રડિતોનેય બાબુએ મૂકો એવાં જળ્બર ટીકાકાર અને બાપણુકર્તા છોને ? આપણે તો ભાઈ ! તમારું આ પરાક્રમ આજેજ જાણ્યું. હાં ! એવું જાણ્યું, તો હું તમારી

સાથે મેદાનમાંજ ન પડત. મ્હારી જુલ થઇ લાઇસાહેજ ! હોં ! મ્હારું કરજો." ભાભી સાથે વાદવિવાદમાં મ્હારું ટદું ન ચાલતાં હું દૂરજમીનમાં જોઈકમ કામીકના કીનમાં ઉતરી પડ્યો.

"આલો, ખસો ખસો, હવે જવા દયો. મ્હને તો મોહું થાય છે."

"જવાળ આપશો તોજ જવા દઇશ. બોલો ! આ બધું બોલતાં નમને કાણે શિખવ્યું ? મ્હારા લાઇએ તો નથી લાણવ્યુંને ?"

"તે તમારા લાઇ આવે ત્યારે પૂછી જોજોને ! મ્હને શું પૂછો છો ?"

"હા...અને તમે જ્હારે જાવ છો. તે મ્હારા લાઇલી રમ લીધી છે કે ?" મ્હું હીચકો ઉંચો અરકાવી એમનો માર્ગ રોક્યો :
"જવાળ દયો, તોજ જવા દઉં."

"એમાં વળી રમ શાની ? તમે લોકો અમને પૂછીને બધ જતાં હશે કેમ ?"

"છતાં, તમારે હવેથી એમની રમ લેવી."

"બાડુ સાર. તમારાં બરવાળાં કેવાંક છે, તે તો એક દિવસ બતાવો, પછી વાત."

"પિયેર બધાં છે." મ્હું મલકાતે મોઢે તોષ મારી.

"ત્યારે તો સાસરે જમવા જતા હશે ?"

"એ વાતજ જાસ દયોને, ભાભી ! હું તો હજુ પરપ્રયોય નથી, અને રાંડયાય નથી. બાબકુંવારો બાળપ્રત્યારી છું. સમજ્યા ? હા...હા...હા." હું ખડખડ હસી પડ્યો.

"વાહરે ! તમેય કાઇ અજ્ઞ મૂર્તિ લાગો છોને !"

“ વારુ, ભાબી ! દેવ જેવા મહારા ભાઈ ઘરમાં બેઠાં છે, એમને દર્શાને જવાને બદલે, વળી મંદિરના દેવને દર્શાને જવાની શી જરૂર ? ઘેર બેઠાં ગંગા છે, એમાંજ સ્નાન કરોને ! એમનેજ પૂજોને ! એ રીતશે તો તમારાં બધાંય કોડ પૂગાં કરશે. કેમ ખરૂંને ? ”

ભાબી જરા હસ્યાં. “ બહુ સાચું, હવેથી એમ કરીશું, હા ! તમારી વહુ આવેને. એને એવી શિખામણુ આપજો, સમજ્યા ? ”

એટલામાં આરતીનો ધંડારવ થયા. “ ચાલો, ખસો, જવા દેવો. આરતી આવી. ” કહેતાંજ બળ કરી હોંચકો હડસેલી એ મહારા હાથમાંથી છટકી નહાસી ગયાં. જ્યારે આ તમારા સેવક હોંચકાની ઉપર જૂલવાને બદલે, હોંચકો સેવકની ઉપર જૂલી રહ્યા હતા. અંતે મહારી હાર થઇ, એને એ બહા ! એ તો સો ટચના સોના જેવી સાફ-ચોકખી વાત છે, કે : “ પુરૂષ પર જીવ પ્રમદાની થતી આવી સદાની છે. ”

*

*

*

*

થોડી વાગે નદીએ નહાવા ગએલાં અમારાં સ્નેહીની પધરામણી થઇ. એ ભાઈ જરા શરીરે ભીમસેની જમાનાના હોવાથી હરહંમેશ ટાઢેજ પાણીએ નહાતા હતા, જ્યારે આ તમારા સેવકને ઠંડુ પાણી જોઈનેજ ટાઢ ચઢતી હતી. એટલે અમારાં બનેનો મીઝા-મહાદેવનો મેળ મળેજ ક્યાંથી ? એ નદીએ તો બંદા બાથ-રમમાં ! (નહાવાની નહાની શી ચોકડી !)

ઘરમાં પગ મૂકતાંજ ભાઈએ આમતેમ અંદર નજર નાખતાં મહુને પૂછ્યું : “ કેમ અલ્યા અંદર ! તારા ભાબીસાહેબ ક્યાં પધાર્યાં છે ? કાંઈ દેખાતાં નથીને ? ”

મહારં મૂળ નામ તો હતું મી. ચંદ્રવદન ! પરન્તુ ધરમાં અને મહાર સહુ કોઇ મ્હને ચંદુને લાડકે અને દુંકેજ નામે બોલાવતું, અને ઓળખતું, અને મ્હને પણ એ ચંદ્રવદન કરતાં ચંદુનું ટચુકુજ નામ ગમતું. મ્હોટાભાઇની મુઝવણ હું પામી ગયો. એટલે ધીરથી ભાઇને ખોદું ન લાગે, એમ ટકાર કરતો હસતે વદને હું બોલ્યો : “ શું વહુધેલી દુનિયા ! આજકાલના યુવાન છોકરાઓ ધડીકવાર જો ધરમાં વહુને ન જુએ, તો જાણે બીજાં તુલસીદાસ (ગાંડાધેલા) થઇ જાય. કાં ભાઇ ! તમેય એટલી વારમાંજ સુનાં પડી ગયાં કે ? ”

“ મહારે શું ? અક્કલના ખાન ! તહનેજ જમવાનું મોહું થાય, એટલા માટે પૂછી રહ્યો છું. અરે હાં ! પણ તું નહાયો કે અલ્યા ? ”

“ પણ નહાયજ ક્યાંથી ? ભાઇ કે ભાભી બંનેમાંથી કોઇએ મહારો ભાવજ નથી પૂછ્યોને ! ”

“ તું કેટલોક પૂછે છે ? કે અમે પૂછીએ ! ”

“ વાહ ભાઈ ! તમે પણ હવે અમે બોલતાં શીખ્યાં ખરાં ! ફિકર નહિ. હમે હાથે પાણી કાઢી નાહી નાખીશું. થોડા કંઇ નહાયા વિના રહેવાના છીએ ? ”

“ નાહિ નાખોને તો બા ! એમાં કંઇ થોડો કોઇના ઉપર ઉપકાર કરવાના હતા ? ”

“ બહે ભાઇ ! બહે. ખાયડીવાળાનો ભાવ આજ બધાં પૂછે, અમારા જેવાં સીંગલ (વાંદા) નો ભાવ કોણ પૂછે ? ”

“ હા...તે તમેયે બા ! ડબલ (બેવડાં) થઇ જાવને, એટલે તમનેય એમાં એમાં મહારા નવા ભાભી ઉપર હુકમ કરવાનો મળશે. પછી તો આમ ટપ્પ બોલ્યા, ને ચપ્પ હાજર. ”

“ ઠીક છે, તમને પૂછીશું. ”

એટલું કહી હું નહાવાને માટે પાછલા વાઝમાં દોડી ગયો.

*

*

*

*

ઠીક છે ! આપદાદાના વખતની ચાલતી આવેલી પ્રથા ! એટલે છૂટકો નહિ થાય, એટલાજ ખાતર મહેં આમતેમ એચાર લોટા પાણી શરીર ઉપર ઢોળી મૂશળસ્નાન કરી નાખ્યું.

“ એ...ભાઈ ! જરા દીલ લૂંછવાનો દુવાલ હોય તો લાવજો. ” મહેં નહાવાની ઓરડીમાં બેઠાં બેઠાં બીને દીલેજ ભાઈને બૂમ મારી.

મહારો પહાડી સૂર અંદર તો બરાબર પહોંચ્યો. ઘરથી દેવમંદિર ભાગ્યેજ પચાસ કદમ પૂરું દૂર હશે, એટલે ભાભીશ્રી દર્શન કરી ક્યારનામ્ પાછાં પધારી ચૂક્યાં હતાં. અત્યારે રસોડામાં બેઠાં બેઠાં તેઓ રાંધતાં હતાં. ભાઈને કાને મહારી બૂમ પડી, એટલે એમણે ખહારને હોંચકે બેઠાં બેઠાંજ હું આપ્યાદ સાંભળું એમ એમના અર્ધાંગને હુકમ કરમાવી દીધો. “ જા...તો...જરા ચંદુભાઈને દીલ લૂંછવાનો દુવાલ અને ધોતીઉં આપી આવ તો. ”

ભાઈનો ઓડર ચતાંજ ભાભી હાથ ધાઈ ઉઠ્યાં. એમના ઝાંઝરે ઝમક્યાં. દરમ્યાન મહારા ભાઈ મહારા ધારવા મુજબ અરસી-કાંસડી લઈ એમના નાટકીઆ જેવાં લાંબા વાળના પટીઆં પાડવામાં ગૂંથાયા. ખહાર ઠંડીમાં ચરચરતો બીને દીલે ને બીને ધોતીએ હું દુવાલની રાહ જોતો ઉભો હતો, ત્યાં તો ભાભીશ્રી ખાલી હાથે સહામા આવી ઉભા રહ્યાં. મહેં એમને ગરીબ ગાય જેવાં શબ્દોમાં કહ્યું : “ ભાભી ! જરા અંદરથી દીલ લૂંછવાને દુવાવ ને ધોતીઉં ન આણી આપો ? મહેરો મહેરખાની થશે ! ”

“હ્યો, વળી અમારાં ગામડીયાના ધરમાં તે દુવાલ કેવો? એ તો તમારા શહેરમાંજ હોય! અમારે ત્યાં શું હોય? ધૂળ ને ઢેંકાં!” ભાભીએ દાવ પર આળાદ સોકટી મારી.

“હવે મસ્કરી જવા દ્યોને ભાભીસાહેબ!” મહેં ઠંડીમાં શાંત ક્ષત્રવતાં જેમતેમ જવાળ વાળ્યો.

“તો શું તમે ખોટું માનો છો?”

“ભાષસાહેબ! હવે આપતાં હો તો આપોને! મ્હારે અત્યારે ખોરાં-ખરાંની પરીક્ષા નથી કરવી.”

“પણ ક્યાંથી આપું? તમારા ભાઈએ કોઈ દી વસાવ્યો હોય, ત્યારેને? હા...ખાકી કહો તો તમારા ભાઈનું આ ધોતીઈં સ્થામા વાંસડા ઉપર સૂકાય છે, તે આપું. એ ચાલશે?” કોઈ ન સાંભળે એમ એમણે મ્હને બનાવવા માંડ્યો.

પણ હું ક્યાં એમ તો એનાથી જાઉં એવો હતો. મહેં હાજરજવાળીની પેઠે રોકડું પરખાવ્યું: “ત્યારે એની જોડે તમારું લુગડું સૂકાય છે, એનાથીજ લૂંછી નાખું તો કેમ? ભાઈનું ધોતીઈં આપવાને તૈયાર થયા છો, ત્યારે તમારાં ચીર તે એવાં શું અમુલ્ય છે? આપકી લાપસી ને પગઈ કુસ્કી, કેમ? એમજને?”

“ઓહોહો! એમાં શું? તમારાથી કંઈ એ વધારે છે? તમને એમ ઠીક લાગતું હોય, તો એમ. હ્યો, એનાથી લૂંછી નાખો. હવે કંઈ છે?”

અને મહેં સ્વપ્ને પણ એમ નહોતું ધાર્યું, કે મ્હારા ખોસેલા ખોસ. આમ મ્હારેજ ગળે પડશે. ભાભીએ વાગાના વાંસડા ઉપર સૂકાવું

એમનું લુગડું ખેંચી લાવી મ્હારા બીના દીલ ઉપર ફેંક્યું. “લ્યો, લૂંછી નાખજો, હવે બોલ્યા છે તે...નહી લૂંછી નાખો તો તમને મ્હારા સોગન છે.”

જવાબની દરકાર રાખ્યા વિના એ તો ચાલ્યા ગયાં. ભાભીના સોગન ! મ્હને તો ભારે પડ્યાં. બોલ્યું વચન પાળવાનો રાગ હુરિશ્વંદ્ર જેવો અખતરો અને શિઆળાની ટાઢ ! બંનેએ મ્હને મુંઝવ્યો. આખરે મ્હેં આભુખાભુ ઉડતી નજર નાખી જોઈ લીધું. “કાંઈ જોતું તો નથીને ?” અને પછી આંખ મીંચી મ્હેં પણ મ્હારાં એ પ્રેમાળ ચંપાભાભીના ચીરથી દીલ લૂંછી નાખ્યું. અરે પણ પછી ! પહેરવાને-બદલવાને ધોતીયું ક્યાં હતું ?

હું ફરીવાર મૂંઝવ્યો. વાંસડા ઉપર નજર નાખી, તો બાઈનું ધોતીયું પણ ગેપ ! નકકી એ પરાક્રમ પણ એમનુંજ ! સમય વિચારી અતે હું એજ ટુવાલ (ચીર) અંગે વીંટાળી બિલાડીને પગલે ગુપચુપ બ્રહ્મર જવા મંડ્યો. પણ રસ્તોજ રસોડામાં થઈને જતો હતો, એટલે મ્હારી ગમે તેટલીય સાવચેતી અને અગમચેતી છતાંય હું ભાભીની ચોકર આંખોથી છટકવામાં ન દાવ્યો.

આજઝાલના ટુંકે મારે તો ઉડી જાય એવાં નાભુક બેરાંઓ સફેદ કલકતાના લુગડાં પહેરે છે, તે તો તમે જાણો છોને ? મ્હારા ચંપાભાભી તો જોકે ગામડાના હતાં, છતાં મ્હારા ભાઈ જરા બણેલા બણેલાં અને શહેરના મુધરેલ વાતવરણમાં ઉછરેલ હોવાથી એમણે ભાભીને માટે કલકતાના આ કીણા સફેદ લુગડાંજ પહેરવાની ખાસ દરમ્યાન કરી હતી. હું ઉતાવળમાં ને ઉતાવળમાં ધોતીઆને બદલે એમનું કીણા કાળી કંઠનું સફેદ લુગડુંજ લઈને વાડામાં દોડ્યો. ત્યાં તે

નામે લખેલું દોઢપણુ પુસ્તક વેચાતું અમર ભાડે વાંચવા મળી શકે.

— મહાસિક વાંચન ફી માત્ર આઠ આના.—દર માસે આઠ આનાનું પુસ્તક ભેટ. —

પ્રભોધકુમાર	ઝેરની 'ચાલી (૧-૨)
રનેહજ્યોત	ભક્ત સુરદાસ (૧-૨-૩)
રનેહગીતા	કમળા કિશોરી
લમબંધન	દોઢ દિવસની દુનિયા
વિમળા	વિષનો વરસાદ
રણજીત કુસુમ	ભામીનીનો ભોગ
કમળકુમાર	પાપનું પડીકું
સંસાર બંધન	જગતનો જાદુગર
ગુણલક્ષ્મી	જળકુમારી (૧-૨)
કુળલક્ષ્મી કમળા	પૃથ્વીરાજ (૧-૨)
બાલામંજુ (૧-૧)	હનુમાનની મૂર્તિ
બેદી રાજકુમાર	અલકકુમારી
વિનાશીની વામા	રાજકન્યા ચંદ્રપ્રભા
વીરસિંહની વીરતા	બેદી ભોંયડું
વીર ધનંજય	તેજસીંગ દાનસીંગ
બેદી ભુજંગ	બેદી પ્રવાસ
ગુલસાના	બહાદુર બળવંતસીંહ
સમાજની સંધ્યા (૧-૨)	છેલ્લી મુલાકાત
પ્રતાપ રૂદ્ર (૧-૨)	ભોંયરાંતો બેદ
વૈતાળ પચ્ચીશી	ભયંકર ભામિની (ડિ.)
સતી ભક્તિપ્રભા	કાળીનો એકકો (,,)
મદનપ્રભા	ઝંકટર કે કૈત્ય ? (,,)
શશિવદની	પતિ કે પિશાચ ? (,,)
મદવી હાલો	ભયંકર કૂતરો (,,)

— આ પુસ્તકો વાંચવા માટે ડીપોઝીટ અમર સોનાળામાંથી જરૂર નથી. —

મળે:—“શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય.” ટાવર રોડ—મુરત.

ડીપોઝીટ યા ઓળખાણ વગર ભાડે વાંચવા મળતાં પુસ્તકો.

“શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય.” ટાવર રોડ—કોરટ.

હીમરાણી	અભાગીની લક્ષ્મી
એકજ પંસો	દાનેશ્વરી કર્ણ
ડિટકટીવ કે દંવ ?	લાલ દીવા
મદાલસા (૧-૨)	રંગમાં ભંગ
સાગ્ર ત્રણ ભાષ્યાંધ	વીણા વેલી (૧-૨)
સાગ્ર સાત ખૂન	સુધરેલી સરલા
પ્રહલીનો એકકા	અક્કલનો ઓથમીર (૧ થી ૪)
પ્રમદા	નિહિલિરટોના પંજમાં
દોલામાર	વીસમીસદીનો વકીલ
છેલજરાર	બહાદુર માનસિંહ
ગજરામાર	સતી ગુણસુંદરી
ગુલબક્ષવલી	ગદુધ વાતો
સુંદર કામદાર	ભાગ્યવાન અભયસિંહ
ખરાસ કસ્તુરી	મુંબઈની શેઠાણી
સતી તેજ્યા	મણી ને મેના
અદેવંત સાવળીંગા	સુંદર રસિક
ચિત્રસેન ચંદ્રિકા	મચ્છવંધ
મહીયારી લીલાવતી	સુરેખાદરણ
દેવી પોપટ	અભિમન્યુનો ચક્રાવો
સંગીત લીલાવતી	પાંડવાશ્રમેષ
સુમતિ વિલાસ	સ્ત્રીચરિત્ર
એકાદશીની કથા	મીરાંબાઈ
નરસિંહ મહેતો	નળાખ્યાન

સંપાદક કોઈ સંપાદક નથી

માસિક ફી ૮ આના.—દર માસે ૮ આનાનું પુસ્તક ભેટ.

લાઇ રસોડામાં આવી ભાભીને પૂછ્યા લાગ્યા: “કેમ! અંદુભાઇ શું કરે છે? એમને દુવાલ આપ્યો?”

“જુઓને, વાગમાં પોલીસું જલ્લત્યા હશે.”

પૂરી કમળાક્ષી! ખરેખર હું મ્હાનું મરકરું અંખાભાભીના ચીર શરીરે શોભાવી રહ્યા હતા, ત્યાં તો ભાઈ ઘરેથી આવ્યાં, એમની પાછળ ડાહ્યાં ડગરાં મંદ મંદ હસતાં ભાભી પણ આવ્યાં. મ્હારી મોતમ દશા ઉદે ન્યુ પેટ્ટે તેમજે જોઈ. પછી શું થયું? તે તમેજ સમજી લ્યો. તમારા સંભ, મ્હને તો કહેતાં ને કાપતાં પણ શરમ આવે છે. હસી હસીને ભાઈ-ભાભીએ તો હલ વાળી. અનાવવામાં પણ આડી ન રાખ્યો. હું તો ખિસીયાણેજ પડી ગયો, અને કેમ જાણે હજુ આટલું તો મ્હારે માટે ઝોઝું હોય, તેમ ભાભીસાહેબ મક્કકાને મુખડે ભાઈસાહેબ પાસે મ્હારી જલ્લદુરીનું ઇલામ અપાવવા બોલ્યા:

“વાહરે અંદુભાઈ! આ તે કંઈ હીક કહેવાય કે? આ શું? જોખી જોખીને માંડે નવુંજ ડુગડું શોધી કાઢ્યું? તમારા ભાઈનું એકાદ પોલીસું હોત તોય હીક! તમારી આવી મરકરી તો અમને નહિં પાસવે આ! હા.....”

“હવે હોય એ તો.....” ભાઈ વળી ભાભી તરફથી બોલ્યા.

આ તો ચાર ઉદો કોટવાગને દડે! હોય બાપા હોય! એમનો હસવાનો અને મ્હારે લાજ મરવાનો વખત હતો. નીચી મુડીએ એ જમ્બુય હું સાંભળી રહ્યા હતા, ત્યાં તો ભાભીસાહેબના કાપા પછી પાછા ભાઈ મ્હને જોડવા લાગ્યા:

“અલ્યા અંદુ! આ શા તોફાન! તું કંઈ હવે જોઈને નહોતો છે શું? ત્હારી ભાભીના ચીર તે ત્હારે મને કોઈ દુવાલ-મુવાલ ધાર્યા શું ચીર?”

“પણ ભાઈ! મ્હારી ભાલીના એ પસકુમ તમે ન સમજો. ખસો.....એ તો જે જાણતા હોય, તેજ એમના ગુણ જાણો.”

એટલું કહી મહેં તો દોટ મૂકી. ભાઈ તો તાબુનના ચાંબલાની માફક મ્હારી તરફ જોના રહ્યા !

*

*

*

*

રાત્રી પડી. આજ મ્હારું બેજીનું ઠેકાણું નહોતું, એટલે મહે ખાધું, કે તરતજ હીંચકા ઉપર લાંબાવી દીધું. મહેને પ્રસ્તાવનામાંજ કહી લેવા દ્યો, કે હું જરા ખીનહરીફ અને અન્નેડ ઉંચણુસી હતો, એટલે ઘસઘસાટ ઘેરવા મંડ્યો. ભાઈએ આવી મહેને ક્યારે ઉઠાડ્યો, અને ક્યાં સુવડાવ્યો ? તેની કાંઈજ ખબર મહેને નહોતી. હા... .. પરંતુ બાબીશીના થોડાંક શબ્દો મહેને સાંભરે છે.

“કેમ કાંઈ ઓઢવાનું જોઈશે કે ચાકશે ? કહો તો આપી નહઉં.”

“નાખી નવ, નાખયું હોય તો !” મહેં પથારીમાં લાંબાવતાં અર્ધા ઉંઘમાંથીજ જવાબ દીધેલો.

અને પછી બાબી કાંઈક મ્હારા શરીર ઉપર નાખી ગયા, અને હું પણ માથે-મહોડે ઓઢીને સ્થઈ ગયો. મહેને આખા ઘરમાં મોડામાં મોડા ઉઠવાની ખરાબ ટેવ હોવાથી સહવાર પડતાંજ ભાઈ મહેને ઉઠાડવા આવ્યા. કોણ જાણે ખુબ પાડ્યા પછી એમણે એવું તે શું જોયું ? કે ઘડી-ભર ટેપ્સો થઈ ગયાં ! હું તો તબિયતથી આળસ અને બગાસાં ખાતો ખાતો અપીણીની માફક આંખો ઓળતો ઉઠ્યો. ત્યાં તો મ્હારી પથારી પાસે એસી ખડખડાટ હસી રહેલા ભાઈને મહેં જોયા.

“એ વળી સહવારના પ્હોરમાં ઉઠતાંની સાથેજ શું છે ?”

જરાયમાં એમણે મહારં ઓઢવાનું ખેંચી મહને ખનાવ્યું. હવેજ મહારી આંખો ઉઘડી. ભાઈ કાંઈ ફેફટના ન્હોતા હસતા. આ સાથે મહારી ખીણ વાર હાર થઈ. રાતના ભાભી મહને જાણી જોઈને મશ્કરી ખાતર ઓઢવાનાને બદલે એમનું ગામડી જાડું અને જુનું લુગડું અર્થાત ચીર આપી ગયાં હતાં. વાહ ! ભાભી વાહ ! પ્રમદા 'યુદ્ધિ પાનીએ, કે પુઝપ-યુદ્ધિ પાનીએ ?' મહેં મહારા અતંરાતમાનેજ સવાસ પૂછ્યો.

ભાઈના ગયા પછી હું ઉતરેલે મહેડે દાનજનું લાકડું મોઢામાં નાખી બહાર ઓઢયે જઈને જોડવાયો. અંદર ભાઈ-ભાભી " ખી..ખી.. ખી.." કરીને હસતાં હતાં, તે જુવુંય હું બહાર જોડો મેડો સાંભળતો હતો. પણ શું ઉજળું મોડું લખે જોડું ? " ફીક છે, ભાભીસાહેબ ! વખત આવવા દયો, તમનેય જોઈ લઈશ. " કહી લાલ તો હું મનમાં જાડ્યરી જેસી રહ્યો, અને જ્યાં લોટો લાયમાં લઈ મોઢુ ધોવા જઈ છું, ત્યાં તો હા...ક...યુ... પાણીમાં નયું મીડું નાખેલું હતું. ફરી મહારી આંખ ભાભી ઉપર ફરતા. અને મહારં કચાળું મોડું ! એ ખીન તો આપ્પાદ જોવા જેવો હતો.

*

*

*

*

શિઆળાની મોસમ હવાથી ખીજે દીવસે અમારે ભાઈના એક ઓળખાણના પટેલને ત્યાં પાસેના ગામડામાં પોક ખાવો જવાનું નક્કી થયું હતું. ભાઈની સૂચના પ્રમાણે આજ હું અંધારામાં ફરી તેઓર થઈ ગયો, અને ભાઈએ નિશાની આપી તે પ્રમાણે મહેં એક પોઢલીમાં બેસવાને માટે એક એક ધોળીકં આંખો લીધું.

સાન સાગ્રસાતને સુમારે તો અમે પટેલને ખેતરે પહોંચી ગયા. જહેલી સહવારમાં દાનજીપાણી કરી અમે તો લીલા લીલા મીઠુ મીઠુ પોંક ઉપર અમારો મારો ગજાવનો શરૂ કરી દીધો. બરાબર નવ વાગે અમે પોંક ખાઈ ધરાયા, એટલે પટેલની પરોણાચાકરીને માન આપી એમને ઘેર પહોંચ્યા. ખેડેલાં તો ભાઈએ ઘેર પહોંચતાંજ ન્હાવાની વાત કંચી મૂકી જરા આગ પડવાની વાત છોડી, પણ હું ક્યાં એમને એમ સહેલાઈથી છોડું એમ હતો ! મહેં તો “ અરે ! એ શું બોલ્યા ? આપણે વૈશ્ણવને તે વળી ન્હાયા વગર ચાલે કે ? ઉઠો...ઉઠો...” એમ કહી મહામહેનતે ને પરાંગું એમના કપડાં કદાવ્યાં. આગળની ગોઠવણ મુજબ હું તો ઝરપટ નાલી ઉઠ્યો, ને પોટલી છોડી મ્હારું ધોતીયું બદલવા લાગ્યો, ત્યાં ભાઈ ન્હાવા બેઠા. ન્હાઈ રહ્યા કેડે એમણે મ્હારી પાસે દુવાલમાં ધોતીકે લગેટલ પોટલી માંગી, અને મહેં એ એમના હાથમાં લાવી મૂકી. ભાઈએ તો દુવાલ છોડી અંદરથી વસ્ત્ર કાઢ્યું. અને જ્યાં ધડી ઉંકલી બદલવા જાય છે, ત્યાં તો...“ અરે ! અલ્યા થુંહુ ! આ શું ? ”

“ શું છે ભાઈ ? ” હું આશ્ચર્ય પામતો એમની પાસે આવી ઉભો.

“ આ શું બાંધી લાવ્યો ? આ તો ત્હારી ભાભીનું લુગડું ! ”

“ હું શું જાણું ? ભાઈસાહેબ ! બૂલમાં અંધારામાં બૂલથી તમારા ધોતીઆને બદલે એ હાથમાં આવી જતાં અંધાઈ ગયું હશે ! અને એકસરખાં રંગના, એટલે બૂલાવામાં પડી જવાય, એમાં શું આશ્ચર્ય ! ”

“ ચૂપ રહે, હરામખોર ! એ ત્હારુંજ કારરથાન છે, ”

હું હસી પડ્યો. આ વખતે નીચું જોવાનું એ બાઈસાહેબના બાઈસાહેબને હતું. એ પણ સમજ્યાં કે સેવક કંઈ છેક એમ ગાંજ્યો જાય એમ નથી ? એણે પણ દાવ ઉપર સોકરી આપ્યાદ મારી બનાવી છે.

“ પણ હવે પહેરવું શું ? એનો કંઈ ઉપાય ? ”

“ બાઈ ! સાચું પૂછો તો મ્હારા મનમાં કે કદાચ બાઈ બાબી વિના સૂતા પડી જાય, એટલાં ન ગમે, એટલે ન પડે, એટલાં માટે એમના સ્નેહસ્મરણ-ચિહ્ન તરીકે આ ચીર સાથે...”

“ પણ એ અફસના ઓથમીર ! ” બાઈ મ્હારો કાન પકડી કોઈ સાંભળે નહિ એમ પોતાની આગળનો ગરબ કરતાં મ્હારા કાનમાં કહેવા લાગ્યાં : “ આવી મજાક-મસ્કરી અને ગમ્મત તે વળી અહીંયા પારકાને ઘેર હોય કે ? આટલો મોટો વંધી જાણ્યો, પણ હજી ત્હારામાં એ બદ્ધમની પણ અફસ નથી.”

પણ પછી શું ? પેલી કાળી કોર ઓટીમાં દબાઈ જાય, એમ સફાઈથી બાઈએ આખરે એજ મ્હારા ચંપાલાલીના ચીરને મનેકમને પણ વધાવી લીધું.

“ હા...હા...હા...હા...હા...વેસ્ત...વસ્ત્ર.” હું હસી પડ્યો, સાંજે અમે ઘેર પાછા પધાર્યાં. પણ બાઈએ પટેલને ત્યાં પહેરેલા પેલા ચીરનો પ્રસંગ હું હજી નહોતો ભૂલ્યો. બાઈને મોતીડે વધાવવાને મ્હારા બાબી આંગણમાંજ ઉભેલા હતા. આવતાંની સાથેજ મ્હું એમને હસતે વદને કહ્યું : “ કેમ આવીયે કે ? ”

“ હા, ભલે પધારો. તમારા બાઈ ક્યાં છે ? ”

“ ધીરે ધીરે પાછળ આવે છે. હ્યો આ પોટલી, પટેલને ત્યાંથી બાઈ તમારે માટે બંધાવી લાવ્યા છે.”

જેમનો હવ ! આકળો અને અધારો ! એટલે બાબી પૂછ્યા-
માઝ્યા વિનાજ પડ્યાળને હાથકે ખેરી હાંસે હાંસે એ છોડવા મંડી
પડ્યાં. પણ ત્યાં છોડીને જુએ છે, ત્યાં તો ઠંડા આદસકીમ ! મ્હારા
કપર તીરંડી નજર નાખી તેઓ ખોડ્યાગાડ્યા વિના એમના એમજ
પોટલી ત્યાં પડતી મૂકી આડ્યા ગયા. એમાં મ્હારા ભાઈએ પડેલને
ત્યાં ખેરી પ્રવિત્ર પ્રાધેલાં એવાં બાબીના ચીર લતાં.

એટલામાં તો બાહ પાછળજ આવી પ્હોંચ્યા. પોટલી હાંચકે
કપર ખુલ્લી પડેલી જોતાંજ એમણે મ્હને ખાનગીમાં ધીરેથી ક્યુંઃ
“ અંદુ ! આને આમ વચ્ચે શું લાવીને નાખ્યા ? જ તારી બાબી જાણે
નહિ એમ એને જાનામાના પાછલા વાગમાં સૂકાતા નાખી આવ.” અને
“ બહુ સાર ” એમ કુદો કિતર આપી હું અંદરના ભાગમાં ચાલ્યો
ગયો. પણ બાપડા બાદને એ ક્યાં ખચર હતી, કે સેવકે એમની આ
બહાદુરીના બારણા બાબીસાહેબ પાસે પણ ક્યારનાય ખેપોળ કરી
નાખ્યા હતા !

હાથ-મ્હોં પોઈ અમે જમવા બેઠાં. જમતાં જમતાં મ્હં બન્ને
માંથી કોઈ ન રામજો એમ એક પછી એકને વારાફરતી ખુબ બનાવ્યાં.
ત્યાં એકએક મ્હારી આંખ રસોડાની ખાંડીએ લટકાવેલી એક પોટલી
તરફ ગઇ.

“ ભાઈ ! પેલી પોટલીમાં શું છે ? ”

“ કોને ખચર ! હશે કંઈ ન ”

મ્હને તો કુતૂહલ થયું, અને મ્હં તો કહી ધીરેશથી એ પોટલી-
નીમો પાડી. એમાં મ્હારી બાબીના જરી-ગૂરાણા. ફાકેલ-તૂટેલ ચીર
અધેલાં હતાં. વારાણસાળાને આપવા અમારા કિદાર (કંબુસ નહિ) /

બાલીશ્રીએ એ રતનની પેઠે જતન કરીને જાળવી રાખ્યાં હતાં. “રહેવા દ્યો હવે...છો રહ્યાં...” કહેતાંજ મ્હારા ઉપર ચીડવાયલાં બાલીએ એ આંચકા લીધી, અને મ્હારા તો હસી હસીને પેટમાંય દુઃખી આવ્યું.

આખરે અમે જમી ઉઠ્યાં. અમારી એ રાત તો અસહકાર યાને અણખોટ્યામાંજ ગઈ, પરંતુ બીજી સહવારે જ્યારે બાલી મીઠું પાણી ભરવા નદીએ સિધાવ્યાં, અને બાઈ ઉપડ્યા ન્હાવા, એટલે સેવક ધીરેથી રસોડામાં સરક્યાં. પેલી પોટલી ઉઠાવી. બાલીના કપડાં ઘણાં ખરા સ્વામેના ખુલ્લા કપાટમાંજ પડી રહેતાં હતાં, એ મ્હેં ધીમેથી ઉઘાડ્યું, પેલા નવલાંને પ્રદર્શનમાં મૂકવા લાયક પોટલીમાં બાંધી રાખેલાં ફેન્શી રેશમી અમ્મરો એની અંદર ગોઠવી ગોઠવીને મૂકવા માંડ્યા. પણ યા નસીબ ! એટલામાં તો કોણ જાણે ક્યાંથી તે બાલી એકદમ ત્યાં ધસી આવ્યાં, હું પકડાઈ ગયો.

“ કેમ રે ચોર ! એ શું કરવા માંડ્યું છે ? ખસો જોડે ? ”

ચોરી પકડાઈ ગઈ. પેલા અણમૂલાં આભૂષણો નીચે પટકતાં બાલી હવે છણક્યાં : “બંને એકલાં પડીને ઘરમાં આવાજ ધંધા કર્યા કરો છોને ? ”

બાલુશ્રી પાંચ પોતે પણ વગર લેવેદેવે બાપડા મ્હારી સમી ચીનના શાહુકારની ગણતરીમાં ગણાઈ ચૂક્યા. હું શરમિદો ને ભેડો પડ્યો, છતાંય ઠાવકુ મોઢું રાખી બોલ્યો : “ તે બાલી ! અથવા અમૂલ્ય-રૂપાણાં ચીરો તે ક્યાં મોસાળામાં મૂકવાને રાખી મૂક્યાં છે ? ”

“ હા...તમારા લગનમાં એ પહેરવા જોઈએને, એટલા માટે. સમજ્યા, મ્હારા લાડકા દિયરીયા ! ”

અને ખસ ! ગંદાની લૂઝી આ રોકડો જવાબ સાંભળતાંજ અંધ થઈ ગઈ-એટોડી ગઈ.

*

*

*

*

ત્યારે દસ વાગે અમે પાછા જમવા બેઠા, ત્યારે મહેં ફરી પેલી વાત ઉપાડી: “ ને ભાઈ ! તમે ભાભીને આવાં આજુમૂલ ને અપ-દુ-કેટ ચારો તો અપાવો છો, પણ ભાભીજ એટલાં કંગુરુ છે, કે બધાં આમ ગાંસડીમાં જનન કરીને-ચાંચીને ઉંચાંજ મૂટી રાખે છે, સંધરી રાખે છે. ”

“ બેચો બેસો હવે, મ્હોટા ભાઈને સંભળાવતા ! એવાં એવાં તમે ક્યાં એટલા અને ખેરવામાં ખાટી રાખ્યાં છે ? ” પેલા પ્રસંગે સંભારી ભાભીએ મ્હારી છબ જકડી લીધી.

ભાઈ-ભાભી બન્ને હસી પડ્યાં, એટલે મહેં ભાઈને કયું: “ ઝીંકનર ! પણ તમે શાના હસો છો ? તમારો તો હસવાનો અધિકાર નથી. મહેં તો આપણા ઘરમાં ખેર્યાં, પણ તમે તો...પારકાને ત્યાં... પટેલને ત્યાં...”

બેઠનો લડોળ ખૂલી જાય એ બીકે ભાઈએ મ્હારા મોઢ ઉપર હાથ દાખી દીધો, અને મહેં પણ આટલી વાર ભાભી પાસે ભાઈનું માન-નાક રાખ્યું, વજન સાચવી લીધું. અમારા બંનેની સ્થિતિ જ્યાં (આવ રે મ્હારા હરખા ! ને હું તું એ સરખા !) જેવી હતી, ત્યાં કોણ કોને કહે ? શું કહે ? પણ આલાક ભાભી તો એ બધું-ક્યારનાય સમજી ગયાં હતાં. પણ એ તો પેલી કહેવત છે ને કે “ મન જાણે પાપ ને મા જાણે આપ. ”

*

*

*

*

એટલામાં એવું બન્યું કે ખીજે દીવસે લાલી મહારા લાઇને એકદમ ચાર દિવસની સીક લીવનો રીપોર્ટ આપી દૂર બેઠાં. હવે બાઈ-સાહેબની ડયુટી ભાઈસાહેબને માથે આવી. આજ મહારાજ સરકાર ફરર (રસાઈયા) નું કામ કરતા હતા, સેવક એમની પાસે ઉભો રહી ઓયની માફક ઓર્ડર ઉઠાવતો હતો, બ્યારે મહારાણી સરકાર સુપર વીઝન (દેખડેખ) પર હતાં.

રસાઈયામાં ચુલો ફૂટનાં ભાઈની આંખો ધુમાડે ચેરાઈ, એટલે પછી શ્રાવણ ભાદરવાની હેતી ડાખા જમણી થવા લાગી. એક એકથી ચંદ્ર એવા નમુનેદાર મેઘધનુષના સાત રંગની માફક સાત ડીઝાઈનની ફીડાઈની ફૂલકા રોટલી ભાઈ વણી વણી તારી ઉપર નાખતા હતા ! હું બોલે લાલી ! અમે મહામે બેસી આ તાલ જોઈ રહ્યાં હતાં !

“ભાઈ ! આ પાળ કર્મના ભાગજનો ? મહીનામાં ચાર દિવસ ગાયડીનો પાળ અવતાર ભાગવવો પડે. પરજોડાને આ બધી પીડા ! છે પ્રામ અમારા જેવા કુંવારાને ચિન્તા કે ખરપટ ! ” મહેં મમરો મૂક્યો.

“અગે જરા આવવા તો દો પેલીને ? પછી એ બધીય ખખર પડશે.”

“સેવક તો જીવન પર્યાન્ત અલગચારી લિખ્મજ સહેવાના છે.”

“જોઈશું ને તે ! લિખ્મ કે ભરથરી ! તે તો વખત આવે એની મેળે જાગશે.” પામેના ખુણામાં બેઠાં બેઠાં લાલી બોલ્યાં.

પણ ભાઈનું ચિત્ત એનાથી જરા વાતમાં દોરવાતાં એમનાથી હિન્ની હિન્ની રોટલી તબેથાને બદલે હાથેથીજ પકડાઈ ગઈ. મહોમાં આંગળી નાખી ચૂસતાં એ ખીજવાયાં : “હવે જરા મુંગો બેસ, કેટલું બોલ...બોલ...”

“હા ! એ તો ભાઈ ! જેના કામ તેજ કરે. મહારાં લાલીને “હવે રાંધવું એમાં ને શી મહોટી ધાડ માગવાની ? ” એમ રોજ ઉઠીને ચીલવતાં હતાં, તે હવે ખખર પડીને ? હજી તો આ જંગળાચરણ છે, ભાઈ ! એમાંજ આમ કટાળી ગયા, તો પછી જાગળના પ્રવેશ કેમ બજવાશે ? ”

“ માફ કર ! ભાઈ ! સાત જન્મેય લગવાન કાઢને સ્ત્રીનો અવતાર ન આપે.”

“ ખસ કે ? ”

અને જમી રહ્યા પછી સ્વધારના નાકી ઉઠેલાં ચંપાલાલીના ચીર ભાઈએ નીચેની મુદ્રાનાં કર્યાં. મદારથી ન રહેવાયું, એટલે હું બોલ્યાં : “ ભાઈ ! આ કયા પ્રકારની પત્નીભક્તિ ? ”

“ હવે તો થવા જે, પછી એ અધુરું એની મેળે સમજશે, અચ્ચાહ ! ”

અને મદાર ભાઈની એ વાત કંટાળે અંશે ખરી હશે ! એક વાંચક ! તમે પ્રાઇ અનુભવીજ નવો. અગર તો એક ઇશ્વર ! બાકી હજુ અધી તો પરમાત્માએ મદને એ દેવાં એ અને એ અનુભવ લેવા વાપર નથી થાયાં. તમારે શું અભિપ્રાય છે ?

— મદારે એ દેવાં મેળવવા માગણી કરવી કે માંડી વાંચવું ?

વાંચો ... .. ફરી ફરીને ... .. વાંચો

નિશાળમાં કેદમાં તથા વેપારમાં રાતદિવસ ઉપયોગી એવી કાચી-પાકી નાની-મોટી તમામ જાતની ચોપડીઓ છુટક તથા જથ્થાબંધ એકદમ આછા ભાવે મનપસંદ-અપદુર-મજબુત અને ટકાઉ બાંધી આપવામાં આવે છે. તેમજ પ્રેસ તથા પબ્લીશીંગ લાઈનને લગતુ પણ તમામ બાંધકામ ધર બેઠાં તથા બદારગામ પણ કરી આપવામાં આવે છે.

— ફક્ત એકજવાર કામ આપી ખાતી કરો :—

કાગઝી ગુલામહુસેન અહમદભાઈ. રાણીતળાવ-સુરત.

પ્રકાશક:- બી. બી. અધર્સ, “ સરસ્વતી મંદિર.” કલુપીઠ-સુરત.

મુદ્રક:- મણિલાલ ભગવાનદાસ.

“ મોડે ” ૨ પ્રી. પ્રેસ, અમલપુરી ભાગ-સુરત.

જોજો સંભાળજો

Please Take Care! Don't Be Misguided!

રખો ઠગાતા! રખો ભરમાતા! રખો સપડાતા!

— જરા ધાસ્તો ન રહેલું કામ છે —

છપાય છે.] **બે ઘડી માન** [છપાય છે.

* આગળથી નામ નોંધાવનારને ૦-૪-૦ પાછળથી ૦-૪-૦ *

તહરીઆ નકલ કરનાર
ધંધાના બીનઅનુભવી હરીફ
આજ થોડાં વધી પડ્યાં
છે. કાંઈનું લાંબું પોતાના
થી લખા દેનાર તથા
કાંઈનું છાપેલું વગર રખાએ
પ્રતી પોતાને નામે અક્ષરે
અક્ષર છપાવી મારનાર અદંગ
ઉદાઉગીરોની આ વીસમી-
સદીમાં ક્યાં કમીતા છે ?
એમાંના એક “ચીનના
શાહુકાર”ના જીવન ઉપર
આલેખાયેલી “ઘડીભર
ગમ્મત”ના જેવીક શેલીમાં
શ્રી. “પુણ્ય”ની હાસ્યરસિક
નવીન નવલકથા.

પ્રકાશક:—“શ્રી સરસ્વતી મંદિર” કલુપીક બજાર—મુરત.

૨ ! જરા તીરછી નજરિયાં

(૧) તમારે ગુજરાતી હિંદી, મરાઠી, અંગ્રેજી, સંસ્કૃત ભાષામાં જ્ઞાના
યા મોટા કોઈ પણ ભતના પુસ્તકોમાં અંગર મફત વાંચવાને
જોઈતાં હોય તો !

(૨) તમારે ઘેર ખાનગી નજીકના મારું અંગર તો ખામગીની રહેરની
નિશાળે ચાલતાં ગણવાના નવાં અંગવા જુનાં (સેકન્ડ હાન્ડ) પુસ્તકો
બેહુલ સ્વરૂપે કીમતે ખરીદવાં હોય તો !

(૩) તમારે ઘેર લાગુને નજીકના થઈ પડેલાં નિશાળના જુના પુસ્તકો અંગર
તો ટાઈટરી, એન્જનીયરીંગ, કોમર્સ, લૉ, વગેરે કોઈ પણ ક્ષેત્રના, કોઈ પણ
ભાષાના નવા તેમજ જુના પુસ્તકો સારી કીમતે વેચાતાં આપવાં હોય તો !

(૪) તમારા ઘરેલાં ફરિયા અને ખર્ચેલાં પુસ્તકો અંગ-ટુ-ડેટ રીતે
ખંધાવી નવા જેવાં કરવા હોય તો !

(૫) તમારે ગુજરાતી, અંગ્રેજી, અંગર હિંદી કોઈ પણ ભાષામાં તાર, દપાલ,
અંગર વિગેરે લખાવણું હોય તો !

ખસ ! ફક્ત એકજ વાર સુલાકાત લેવા.

“શ્રી સરસ્વતી મંદિર.”

માલીક:-ખી. બી. અમર.] કલુપીઠ અંગર. સુરત.

તી. કે:-તમારાં લોટખંધ જુના પુસ્તકો (લાયબ્રેરીના
શુદ્ધ) લેવા અમે અમારી સવર તમારે ઘેર અંગર ખાંચ
પણ આપી શકીશું. તેમજ એક કાગળ લખવાથી જ્ઞાનગ્રામ
વી. પી. બુકપોસ્ટથી પણ પુસ્તકો મોકલી આપીશું.
સુચીપત્ર મફત મંગાવો. [માલીક:-ખી. બી. અમર.]

